

УДК 351.9
JEL Classification L 430

Гонак Ігор
аспірант кафедри міжнародної економіки
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна
E-mail: gogrya@gmail.com

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СУПЕРНИЦТВА

Анотація

Вступ. Актуальність теми наукового дослідження пов'язана з недостатнім вивченням проблем державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва.

Методи. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. У процесі дослідження використовуються загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких найбільш важливими є: абстрактний та логічний метод – для формулювання висновків дослідження; методи аналізу, синтезу та узагальнення – для вивчення основних засобів державного контролю; системний підхід – у визначенні причин і чинників зростання інтенсивності економічного суперництва.

Основною метою і завданням статті є дослідження сучасного стану та проблем функціонування державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва.

Результати. Досліджено причини та чинники здійснення державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в Україні, його позитивні наслідки для розвитку національних економік. Встановлено особливості державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки.

Проаналізована сучасна парадигма державного контролю в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва.

Перспективи. У статті розглядаються технології і види державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва. Дослідження методологічних принципів та принципів підвищення ефективності впливу технологій та інструментів державного контролю на національний, регіональні та глобальні економічні процеси в напрямку мінімізації негативних наслідків торговельно-економічної конкуренції є перспективними напрямками для подальших досліджень.

Ключові слова: економічне суперництво, контроль, державний контроль, види контролю.

Вступ.

На початку XXI століття контроль у різних його проявах покликаний забезпечити поступальний розвиток національної і глобальної економіки. Контроль допомагає уникнути дисбалансів у міжнародній та національній економіці, забезпечити добробут та безпеку як окремих країн, так і міжнародного співтовариства. Економічні перетворення в економіці нашої країни спонукають до опрацювання досвіду інших країн в організації і методології контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва, проте ідентичне копіювання іноземних практик не завжди може забезпечити позитивний результат для національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженню особливостей розвитку державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва присвятили свої дослідження значна кількість вчених-економістів. Окремі аспекти функціонування державного

контролю досліджували такі вчені як: Б.Ф. Усач, О.А. Костюченко, Є.М. Романів, Р.Л. Хом'як, А.С. Мороз, М.В. Корягін, В.В. Гресик, В.І. Лемішовський, В.І. Воськало, В.С. Мохняк, І.С. Колодка, О.М. Синичич, О.С. Лемішовська, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Н.М. Малюга, Н.І. Петренко, А.Ф. Потіш, В.Г. Медвідь, О.Г. Гвоздецький, З.Я. Козак, В.С. Джигирей, В.М. Сторожук, Р.А. Яцюк та інші.

Аналізуючи наукові праці науковців, доцільно звернути увагу на те, що практичні аспекти функціонування державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва потребують додаткового поглибленого дослідження, з огляду на змінність ситуації на ринку.

Мета.

Основною метою і завданням статті є дослідження сучасного стану та проблем функціонування державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки в умовах зростання інтенсивності економічного суперництва.

Методологія дослідження.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких найсуттєвішими є: абстрактно-логічний метод – для формулювання висновків дослідження; методи аналізу, синтезу й узагальнення – для вивчення основних тенденцій державного контролю в умовах економічного суперництва; системного підходу – при виявленні причин та чинників державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки.

Результати.

Державний контроль як інструмент забезпечення національної безпеки є однією із найважливіших функцій будь-якої країни у XXI ст.

Національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [1].

Державний контроль – це діяльність державних органів щодо запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать встановленим державною нормам і правилам [2, с. 138].

Державний контроль як функція управління покликаний вирішувати завдання системи управління [3, с. 5]. Тому призначення державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки відповідає цілям управління, що зумовлені геоекономічними та геополітичними закономірностями розвитку країни, економічного блоку чи міжнародної економіки. Суть державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки полягає у тому, щоб за допомогою перевірок та спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному,

виявлення, попередження та припинення протиправної поведінки з боку будь-кого [4, с. 9] чи інших інструментів забезпечити конкурентні переваги та ефективний захист для національної економіки і суспільства.

Згідно статті 19 Господарського кодексу України держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання у таких сферах:

- збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин – за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності;
- фінансових, кредитних відносин, валютного регулювання та податкових відносин – за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни;
- цін і ціноутворення – з питань додержання суб'єктами господарювання державних цін на продукцію і послуги;
- монополізму та конкуренції – з питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства;
- земельних відносин – за використанням і охороною земель;
- водних відносин і лісового господарства – за використанням та охороною вод і лісів, відтворенням водних ресурсів і лісів;
- виробництва і праці – за безпекою виробництва і праці, додержанням законодавства про працю; за пожежною, екологічною, санітарно-гігієнічною безпекою; за дотриманням стандартів, норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності;
- споживання – за якістю і безпечністю продукції та послуг;
- зовнішньоекономічної діяльності – з питань технологічної, економічної, екологічної та соціальної безпеки [5].

Функції державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки залежать від цілей національної економіки чи економічного блоку, інтереси якого він забезпечує, та дії економічних законів. Державний контроль як інструмент забезпечення національної безпеки проявляється через функцію системи управління гео економічними та геополітичними процесами як на регіональному, так і на глобальному рівні [2, с. 138].

Державний контроль як функція зовнішньо- та внутрішньоекономічного і безпекового управління – це система засобів впливу на глобальну на національну економіку через інструменти спостереження чи перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта у зовнішньо- та внутрішньо-економічній та безпековій сферах з метою забезпечення конкурентних переваг для національної економіки через механізм перешкоджання діяльності іноземних економічних суб'єктів та уникнення порушень національного законодавства суб'єктами національної економіки. Державний контроль як інструмент забезпечення національної безпеки спрямовує процес зовнішньо- та внутрішньоекономічного і безпекового управління за запланованими напрямками, коригуючи економічну стратегію і тактику економічного об'єкта, який має вплив на національну економіку. У державному контролі як функції зовнішньо- та внутрішньоекономічного і безпекового управління ефективно проявляється його корекційна суть. Для того, щоб успішно управляти цією діяльністю, країна чи її органи, повинні чітко уявляти результати свого управлінського впливу на об'єкти управління.

Отже, державний контроль як інструмент забезпечення національної безпеки – це система спостережень і перевірок відповідності національному і міжнародному законодавству функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням, визначення результатів впливу на керований об'єкт з виявленням відхилень, допущених у ході виконання цих рішень [3, с. 8].

Залежно від суб'єктів та сфери діяльності виділяють наступні види державного контролю як інструменту забезпечення національної безпеки: парламентський контроль, президентський

контроль, контроль, здійснюваний органами державної влади (фінансовий, фінансовий, фінансовий, банківський, валютний, ціновий, антимонопольний, санітарно-епідеміологічний, екологічний, охорони праці тощо); судовий контроль.

Парламентський контроль як інструмент забезпечення національної безпеки полягає у здійсненні нагляду за: виконанням Державного бюджету України (п. 4 ст. 85 Конституції України); діяльністю Кабінету Міністрів України (п. 13 ст. 85, ст.87, ст.113 Конституції України); затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України (п. 14 ст. 85 Конституції України); додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (п.17 ст. 85, ст. 101 Конституції України); здійснення інших видів парламентського контролю [6].

Президентський контроль (контроль з боку Президента України та його апарату) згідно ст. 102 конституції України здійснюється з метою додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Для здійснення своїх контрольних повноважень згідно п. 28 ст. 105 Конституції України Президент України створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби [6]. До таких органів, зокрема, належить Адміністрація Президента України, у структурі якої функціонує контрольне управління.

Судовий контроль (контроль з боку органів судової влади) – це заснована на Конституції і Законах України діяльність судів щодо перевірки правомірності актів і дій органів управління, їх посадових осіб із застосуванням, при потребі, правових санкцій. Зміст судового контролю як способу забезпечення законності полягає у правовій оцінці, яку надає суд діям і рішенням органів державного управління та їх посадових осіб. Якщо при цьому встановлюється порушення законності, то судовий орган вживає відповідних заходів і притягує винних до відповідальності [7, с. 530].

Видами контролю як інструменту забезпечення національної безпеки, здійснюваного органами державної влади, є:

– *фінансовий контроль* як функція управління фінансами – це специфічна діяльність, що реалізується через систему спостереження і перевірки законності і ефективності процесів створення і використання грошових фондів з метою оцінки обґрунтованості прийнятих управлінських рішень і результатів їх виконання для досягнення пропорційності і збалансованості розвитку економіки [8, с. 536]. Фінансовий контроль є сукупністю дій і засобів перевірки фінансових і пов'язаних з ними питань діяльності суб'єктів господарювання і управління (країни, підприємств, організацій і закладів) з використанням специфічних форм і методів його організації. Державний фінансовий контроль необхідний для реалізації фінансової політики держави, створення умов для фінансової стабілізації [9, с. 89]. Державний фінансовий контроль покликаний уникати порушень у сфері приватизації, функціонування державних підприємств, державних закупівель і капітальних вкладень, інших бюджетних видатків та фінансового контролю;

– *фінансовий контроль*, який включає у себе податковий і митний: податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [10]. Податковий контроль як інструмент економічного суперництва покликаний: уникати втрат доходів бюджету через виявлення необлікованих тютюнових, алкогольних та інших товарів; виявляти відхилення, допущені у ході виконання податкових правил та визначення впливу наслідків порушень на податкові зобов'язання; припиняти

діяльність «конвертаційних центрів», які виводять гроші із національної економіки. Податковий контроль у частині здійснення заходів, що вживаються митними органами з метою перевірки правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, є складовою частиною митного контролю;

– митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Митного кодексу України, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [11]. Митний контроль як інструмент економічного суперництва покликаний забезпечити дотримання держорганами, підприємствами та їх службовими особами, а також громадянами порядку переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів. За допомогою митного контролю потрібно: ефективно зупиняти контрабанду зброї, наркотиків, фінансових ресурсів, отриманих злочинним шляхом, ресурсних надходжень, від яких можуть фінансуватися злочинні угруповання, корупція та іноземні розвідки; перешкоджати торгівлі людьми, яка призводить як до втрати національного продукту, так і до знищення генетичного фонду нації; зупиняти контрабанду товарів, яка наносить збиток бюджету країни через несплату податків та податкових платежів та національним виробникам через отримання незаконних цінових переваг іноземними товаровиробниками на аналогічні продукти. Для перешкодження імпорту товарів в обхід договорів про вільну торгівлю між країнами при переміщенні товарів через кордон можна ефективно застосувати механізм «італійського страйку» – прискіпливих перевірок митниками фіскального законодавства, відповідності товарів фітосанітарним та іншим нормам, ретельних, прискіпливих та повільних перевірок транспортних засобів на предмет їх відповідності екологічним нормам, вантажопідйомності та можливого перевезення контрабанди і зброї.

Наслідком «італійського страйку» є різке зменшення кількості перетину кордону громадян, транспортних засобів та вантажів (наприклад, під час «італійського страйку» польських митників у середині червня 2016 року кількість транспортних засобів, які перетинали українсько-польський кордон, зменшилась із тисячі до чотирьохсот, за годину митники пропускали не більше десяти автомобілів – майже втричі менше, ніж зазвичай, а бажачі перетнути кордон очікували понад п'ятнадцять годин, що забезпечило виникнення транспортного колапсу і станом на 17 червня на четвертий день страйку на українсько-польському кордоні перебувало близько півтори тисячі автомобілів), у перевізників псується вантаж і виходять терміни виконання контрактів, адже згідно з умовами міжнародних автомобільних перевезень кожен товар має свій термін доставки, а невчасна доставка товару породжує негативне ставлення до іноземних контрагентів. Отже, використання митного контролю як інструменту економічного суперництва стимулює вибір національних економічних суб'єктів щодо співпраці із контрагентами з інших країн чи національними товаровиробниками. Проте, в Україні неефективний контроль та корупція на митниці призводить до щорічних втрат бюджету в розмірі 100 мільярдів гривень (або 3,5-4 млрд. дол. США) [12];

– *банківський контроль* – це функція, здійснювана з метою перевірки дотримання чинного законодавства і підзаконних актів, обов'язкових нормативів, стандартів, програм, планів, проектів, угод, правил й керівних принципів суб'єктами банківського регулювання та банківського нагляду, що здійснюють оцінку та аналіз функціонування цих об'єктів з точки зору результативності, ефективності та доцільності, а також проводять процедури ліквідації банківської установи у разі її неплатоспроможності [13] (наприклад, банкрутство Приватбанку могло призвести до колапсу фінансової системи України);

– *валютний контроль* — це система контролю уряду за обміном іноземної валюти в країні, тобто регулювання обсягу готівки в іноземній валюті та її обмінного курсу на інші валюти. Валютному контролю в Україні підлягають валютні операції за участю резидентів і нерезидентів, а також зобов'язання про декларування валютних цінностей та іншого майна резидентів, яке перебуває за межами України [14, с. 158]. Валютний контроль як інструмент забезпечення національної безпеки покликаний: унеможливити незаконний тінювий обіг валюти у країні;

зупиняти незаконні маніпуляції на ринку іноземних валют, які спроможні дестабілізувати курс національної валюти, порушити платіжний баланс чи привести до інших негативних наслідків на валютному ринку; контролювати переміщення золотовалютних цінностей через кордон та зупиняти незаконне виведення золотовалютних цінностей за кордон (зокрема, у офшорні юрисдикції); зупиняти переміщення через кордон золотовалютних цінностей, отриманих злочинним шляхом чи для злочинних цілей (для фінансування міжнародного тероризму, торгівлі людьми, наркотиками, зброєю);

– *екологічний контроль*. Україна через високий рівень концентрації промислового виробництва та сільського господарства, внаслідок інтенсивного використання природних ресурсів протягом двадцятого століття, перетворилася на одну з найнебезпечніших в екологічному відношенні країн. Україні притаманні такі екологічні проблеми, як кислотні дощі, транскордонне забруднення, руйнування озонового шару, глобальні зміни клімату, накопичення відходів, особливо токсичних та радіаційних, зниження біологічного різноманіття [15, с. 123];

Контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища (екологічний контроль) полягає у забезпеченні додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами [16]. Державному екологічному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони країни, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стану навколишнього природного середовища [17, с. 204].

Отже, контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища має великий вплив на національну безпеку і включає у себе: охорону земель (наприклад, в Україні угіддя, придатні для ведення сільського господарства, складають – 42,4 млн. га або приблизно 2,6% світового об'єму (у світі – 1,6 млрд. га) і 70% загальної земельної площі країни [18, с. 307] і, у перспективі, їхня площа буде зменшуватиметься через глобальні зміни клімату, забруднення навколишнього середовища (як приклад, внаслідок аварії на ЧАЕС тільки в Україні радіоактивного забруднення зазнали 4,5 млн. га сільськогосподарських угідь або 12 % від загальної їх площі [19]) чи збільшення площ населених пунктів і сміттєзвалищ) та інші фактори. Проблематика виробництва продовольства і сільськогосподарської сировини є однією із центральних у забезпеченні продовольчої та фінансової безпеки України. Визначальним в даному напрямку є: контроль за видобутком корисних копалин – вугілля, руд, дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння (зокрема, важливою проблемою є видобуток і тінювий оборот нелегального ринку бурштину в Україні, який оцінюється у 300 млн. дол. або у майже десять мільярдів гривень [20]); забезпечення ефективного контролю на електростанціях, шахтах, водосховищах на Дніпрі (наприклад, Київське водосховище визнане найнебезпечнішим об'єктом на планеті [21]) та інших важливих для соціально-економічного розвитку країни об'єктах); недопущення функціонування економічних об'єктів, які безпосередньо негативно впливають на здоров'я громадян (наприклад, хімічних виробництв у містах); контроль за лісовими ресурсами (безконтрольне вирубування і нелегальний експорт лісів Українських Карпат спричиняють паводки іносять великі економічні збитки жителям Закарпаття, Галичини та Буковини, зменшують рівень річок);

– *ціновий контроль*. Здійснюється з метою забезпечення національної безпеки: встановлення граничних цін – максимально або мінімально допустимого рівня ціни, який може застосовуватися суб'єктом господарювання [22] (наприклад, встановлення мінімально допустимих цін на реалізацію тютюнових виробів та алкогольної продукції – для перешкодження її контрабанді, випуску неякісної продукції та забезпечення достатніх надходжень до бюджетів від акцизних податків, чи максимально допустимих цін для соціально-значущих сортів хліба); встановлення граничної торговельної надбавки (націнки), що є її максимально допустимим рівнем, який повинен

враховуватися суб'єктом господарювання під час реалізації товару в роздрібній торгівлі (наприклад, обмеження торгівельної надбавки для ліків з метою соціальної підтримки хворих людей); для контролю за ціноутворенням монополістів (зокрема, природних монополій) з метою недопущення зловживання їх монопольним становищем;

– *антимонопольний контроль* здійснюється з метою стимулювання підвищення якості товарів та послуг і задоволення попиту на них, недопущення необґрунтованого підвищення цін і тарифів та забезпечення захисту прав споживачів [23];

– *санітарно-епідеміологічний контроль*. Покликаний убезпечити національний ринок від реалізації неякісної та шкідливої продукції (продуктів харчування, тютюнових виробів, алкогольної продукції, одяжі, меблів, будівельних матеріалів тощо) з метою зберегти життя і здоров'я громадян та зменшити витрати національного продукту на охорону здоров'я та неприцездатність працюючих громадян.

Поширеною є практика використання торговельних обмежень для призупинення імпорту певних видів продукції, незважаючи на підписані договори про вільну торгівлю між країнами. Цей інструмент часто використовує Російська Федерація у торговельних відносинах зі своїми торговельними партнерами. Наприклад, Російська Федерація не могла заборонити ввезення твердих сирів із України у зв'язку з тим, що між країнами діяв договір про вільну торгівлю, але Федеральна служба по ветеринарному і фітосанітарному нагляду РФ оголошувала, що українські сири є «небезпечними для здоров'я», забороняла їх ввезення на територію Росії [24] і, при цьому, формально не порушувались договірні зобов'язання. Наслідком цих дій було зупинення експорту сирів з України до Російської Федерації, фінансові втрати для українських виробників та українського бюджету, репутаційна дискредитація України як надійного торговельного партнера, втрата ринкової ніші українських сироварів на російському ринку та переорієнтація російських споживачів на сири російських виробників та виробників з інших країн;

– *контроль у галузі охорони праці* покликаний забезпечити підвищення рівня промислової безпеки шляхом створення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці [25]. Контроль стимулює підвищення привабливості робочих місць для національних та іноземних працівників, зменшує кількість травм на робочих місцях та фінансування охорони здоров'я.

Незважаючи на постійні спроби міжнародного співтовариства та громадянського суспільства вплинути на підвищення ефективності контролю в Україні, він є неефективним. Через корупційні схеми держава щороку втрачає 5 млрд. дол. [26]. Втрати національної економіки від неефективного контролю тільки на митниці та за видобутком і реалізацією бурштину співмірні з обсягом платежів із обслуговування державного боргу у 2017 році у сумі 111338 млн. гривень [27]. У 2018 році Україна витратить 130,2 млрд грн. на обслуговування державного боргу [28], що у півтора рази перевищує дефіцит Державного бюджету України, який у 2017 році склав 77,6 млрд.грн. [29], а у 2018 році складе 80,7 млрд.грн. [30].

Висновки і перспективи.

Контроль – це систематичне спостереження і перевірка процесу функціонування відповідного об'єкту з метою виявлення його відхилень від заданих параметрів та необхідна умова існування будь-якої країни, яка надає імпульс соціально-економічному розвитку.

Державний контроль як інструмент забезпечення національної безпеки здійснює суттєвий вплив на міжнародний імідж, геополітичне становище та національну економіку будь-якої країни. Ефективний контроль спроможний забезпечити економічне зростання національної економіки та добробут громадян країни, підняти рівень національної безпеки та інвестиційної привабливості, сприяти зростанню транзитного потенціалу та створити для країни інші економічні, політичні, інформаційні та соціальні переваги.

Проте неефективний державний контроль завдає шкоду міжнародній репутації та економіці

країни і її громадянам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи національної безпеки України». Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15_ (дата звернення : 14.12.2017).
2. Юридична енциклопедія : В 6 томах. Том 2; заг. ред. Ю. С. Шемчушенка. Київ : «Українська енциклопедія», 1999. 744 с.
3. Романів С. М., Хом'як Р. Л., Мороз А. С. та ін. Контроль і ревізія. Навчальний посібник. Нормативно-практичні матеріали. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2001. 200 с.
4. Бутинець Ф.Ф., Виговська Н.Г., Малюга Н. М., Петренко Н.І. Контроль і ревізія. Житомир : ПП «Рута», 2009. 544 с.
5. Закон України «Господарський кодекс України». Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15_ (дата звернення : 14.12.2017).
6. Закон України «Конституція України». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua> (дата звернення : 14.12.2017).
7. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : Підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
8. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України : Підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.
9. Пилипенко І. І., Жук О. П. Фінанси. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2004. 266 с.
10. Закон України «Податковий кодекс України». URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17_ (дата звернення : 14.12.2017).
11. Закон України «Митний кодекс України». URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17_ (дата звернення : 14.12.2017).
12. Давиденкова І. Корупція на митниці: як подолати? Пороги. URL : <http://porogy.zp.ua/2017/06/koruptsiya-na-mytnytsi-yak-podolaty/> (дата звернення : 14.12.2017).
13. Коваленко М. М. Банківський контроль – необхідна умова успішного розвитку банківського сектора України. Актуальні проблеми державного управління. 2012. № 1. С. 156-167. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_1_22 (дата звернення : 14.12.2017).
14. Костюченко О. А. Банківське право: Банківська система. Національний банк. Комерційні банки. Кредитування. Ринок цінних паперів. Національне валютне законодавство. Банківські системи зарубіжних країн. Інститут банківської таємниці : Навчальний посібник. Київ : А.С.К., 2009. 576 с.
15. Джигирей В. С., Сторожук В. М., Яцюк Р. А. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища (Екологія та охорона природи). Львів : Афіша, 2001. 272 с.
16. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page?text=%EA%EE%ED%F2%F0%EE%EB%FC_ (дата звернення : 14.12.2017).
17. Потіш А. Ф., Медвідь В. Г., Гвоздецький О. Г., Козак З. Я. Екологія: основи теорії і практикум. Львів : «Новий Світ-2000», «Магнолія плюс», 2003. 296 с.
18. Масляк П. О., Шищенко П. Г. Географія України : Пробний підручник для 8-9 класів середньої школи. Київ : Зодіак-ЕКО, 1996. 432 с.
19. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві : Підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 495 с.
20. Слонець Б., Киричевський І. «Бурштинова Народна Республіка». Нелегальний бізнес чинить спротив владі. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/1979487-burstinova-narodna-respublika-nelegalnij-biznes-cinit-sprotiv-vladi.html> (дата звернення : 15.12.2017).
21. Київське море визнали найбільш небезпечним об'єктом на Землі URL: <https://tsn.ua/ukrayina/kiyivske-more-viznali-naybilsh-nebezpechnim-ob-yektom-na-zemli.html> (дата звернення : 15.12.2017).
22. Закон України «Про ціни і ціноутворення». URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5007-17_ (дата звернення : 14.12.2017).
23. Закон України «Про природні монополії». URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1682-14_ (дата звернення : 14.12.2017).
24. Росія вкотре спробує пожити без українських сирів. URL : http://tyzhden.ua/News/121210_ (дата звернення : 15.12.2017).
25. Закон України «Про охорону праці». URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12_ (дата

звернення : 14.12.2017).

26. Тарасенко Н. Антикорупційні форуми: нова громадянська платформа чи підготовка до створення партії? Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1913:antikoruptionsijni-forumi-nova-gromadyanska-platforma-chi-pidgotovka-do-stvorennya-partiji-2&catid=63&Itemid=393. (дата звернення : 15.12.2017).

27. Мінфін оцінює боргові виплати України в 2017 р. в 240,9 млрд. грн. Interfax-Україна. URL : [http://ua.interfax.com.ua/news/general/400879.html_\(дата_звернення:_15.12.2017\)](http://ua.interfax.com.ua/news/general/400879.html_(дата_звернення:_15.12.2017)).

28. На погашення держборгу в 2018 році виділять 175,7 мільярда зі спецфонду// Укрінформ. URL : [https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2307431-na-pogashenna-derzborgu-v-2018-roci-vidilat-1757-milarda-zi-specfondu.html_\(дата_звернення:_15.12.2017\)](https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2307431-na-pogashenna-derzborgu-v-2018-roci-vidilat-1757-milarda-zi-specfondu.html_(дата_звернення:_15.12.2017)).

29. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік». URL : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19_\(дата_звернення:_14.12.2017\)](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19_(дата_звернення:_14.12.2017)).

30. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік». URL : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2246-19_\(дата_звернення:_14.12.2017\)](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2246-19_(дата_звернення:_14.12.2017)).

Статтю отримано: 20.12.2017 / Рецензування 06.02.2018 / Прийнято до друку: 12.03.2018

Ihor Honak

Postgraduate Student

Department of International Economy

Ternopil National Economic University

Ternopil, Ukraine

E-mail: gogrya@gmail.com

STATE CONTROL AS AN INSTRUMENT OF ENSURING NATIONAL SECURITY IN CONDITIONS OF INCREASING INTENSITY OF ECONOMIC COMPETITION

Abstract

Introduction. The urgency of the topic of scientific research is connected with insufficient study of the problems of state control as an instrument for providing national security in the conditions of increasing intensity of economic competition.

Methods. The methodological basis of the study is the dialectical method of scientific knowledge. General scientific and special methods are used in the process of research, among which the most important are: abstract and logical method – to formulate conclusions of the study; methods of analysis, synthesis and generalization – to study the main basic means of state control; a systematic approach – in determining the causes and factors of the growth of the intensity of economic competition.

The main purpose and objectives of the article is to study the current state and problems of the functioning of state control as an instrument for ensuring national security in conditions of increasing intensity of economic competition.

Results. The reasons and factors for the implementation of state control as a tool for ensuring national security in Ukraine, its positive effects on the development of national economies have been investigated. The peculiarities of state control as a tool for ensuring national security are established.

The modern paradigm of state control as an instrument for providing national security in the conditions of increasing intensity of economic competition is analyzed by the author.

Discussion. The technologies and types of state control as an instrument for ensuring national security in conditions of increasing intensity of economic competition are considered in the article. The study of methodological principles and principles for increasing the effectiveness of the influence of technology and instruments of state control on national, regional and global economic processes, minimizing the negative effects.

Keywords: economic competition, control, state control, types of control.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy». (n.d.). <http://zakon3.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
2. Shemchushenko, Yu.S. (Ed.). (1999). *Yurydychna entsyklopediia* [Legal Encyclopedia]. Kyiv, Ukraine :

«Ukrainska entsyklopediia».

3. Romaniv, Ye.M., Khomiak, R.L., & Moroz, A.S. (2001). *Kontrol i reviziia* [Control and revision]. Lviv, Ukraine: Natsionalnyi universytet "Lvivska politehnika", "Intelekt-Zakhid".

4. Butynets, F.F., Vyhovska, N.H., Maliuha, N.M., & Petrenko, N. I. (2009). *Kontrol i reviziia* [Control and revision]. Zhytomyr, Ukraine: PP "Ruta".

5. Zakon Ukrainy «Hospodarskyi kodeks Ukrainy». (n.d.). <http://zakon2.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

6. Zakon Ukrainy «Konstytsiia Ukrainy». (n.d.). <http://zakon5.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua>

7. Kolpakov, V.K., & Kuzmenko, O.V. (2003). *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative Law of Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Yurinkom Inter.

8. Vasylyk, O.D., & Pavliuk, K.V. (2003). *Derzhavni finansy Ukrainy* [State Finances of Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Tsentri navchalnoi literatury.

9. Pylypenko, I.I., & Zhuk, O.P. (2004). *Finansy* [Finances]. Kyiv, Ukraine: IVTs Derzhkomstatu Ukrainy.

10. Zakon Ukrainy «Podatkovyi kodeks Ukrainy». (n.d.). <http://zakon3.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

11. Zakon Ukrainy «Mytnyi kodeks Ukrainy». (n.d.). <http://zakon2.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

12. Davydenkova I. Koruptsiia na mytnytsi: yak podolaty? Porohy. <http://porogy.zp.ua>. Retrieved from <http://porogy.zp.ua/2017/06/koruptsiya-na-mytnytsi-yak-podolaty/>

13. Kovalenko, M.M. (2012). Bankivskyi kontrol – neobkhidna umova uspishnoho rozvytku bankivskoho sektora Ukrainy [Banking control is a prerequisite for the successful development of the banking sector in Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* [Actual problems of public administration], 1, 156-167. <http://nbuv.gov.ua>. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_1_22

14. Kostiuchenko, O.A. (2009). *Bankivske pravo: Bankivska sistema. Natsionalnyi bank. Komertsii banky. Kredytuvannia. Rynok tsynnykh paperiv. Natsionalne valiutne zakonodavstvo. Bankivski systemy zarubizhnykh krain. Instytut bankivskoi taiemnytsi* [National Bank: Commercial banks. Lending Securities Market. National currency legislation. Banking systems of foreign countries. Institute of Banking Secrets]. Kyiv, Ukraine: A.S.K.

15. Dzhyhyrei, V.S., Storozhuk, V.M., & Yatsiuk, R.A. (2001). *Osnovy ekolohii ta okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha* [Fundamentals of ecology and environmental protection]. Lviv, Ukraine: Afisha.

16. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha». (n.d.). <http://zakon2.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12?page?text=%EA%EE%ED%F2%F0%EE%EB%FC>

17. Potish, A.F., Medvid, V.H., Hvozdetzkyi, O.H., & Kozak, Z.Ya. (2003). *Ekolohiia: osnovy teorii i praktykum* [Ecology: The Fundamentals of Theory and Practice]. Lviv, Ukraine: «Novyi Svit-2000», «Mahnoliia plus».

18. Masliak, P.O., & Shyshchenko, P.H. (1996). *Heohrafiia Ukrainy* [Geography of Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Zodiak-EKO.

19. Nelep, V.M. (2004). *Planuvannia na ahrarnomu pidpriemstvi* [Planning at an agrarian enterprise]. Kyiv, Ukraine: KNEU.

20. Slonets, B. & Kyrychevskyi, I. «Burshtynova Narodna Respublika». Nelehalnyi biznes chynyt sprotyv vladi. <https://www.ukrinform.ua>. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/1979487-burstinova-narodna-respublika-nelegalnij-biznes-cinit-sprotiv-vladi.html>

21. Kyivske more vyznaly naibilsh nebezpechnym obiektoom na Zemli. <https://tsn.ua/ukrayina>. Retrieved from <https://tsn.ua/ukrayina/kiyivske-more-viznali-naybilsh-nebezpechnim-ob-yektom-na-zemli.html>

22. Zakon Ukrainy «Pro tsiny i tsinoutvorennia». (n.d.). <http://zakon3.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

23. Zakon Ukrainy «Pro pryrodni monopolii». (n.d.). <http://zakon3.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>

24. Rosiia vktore sprobue pozhyty bez ukrainskykh syriv. <http://tyzhden.ua>. Retrieved from <http://tyzhden.ua/News/121210>

25. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu pratsi». (n.d.). <http://zakon3.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

26. Tarasenko, N. Antykoruptsiini forumy: nova hromadianska platforma chy pidhotovka do stvorennia partii? Tsentri doslidzhen sotsialnykh komunikatsii NBUV. <http://nbuviap.gov.ua>. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1913:antikoruptsiini-forumi-nova-

gromadyanska-platforma-chi-pidgotovka-do-stvorennya-partiji-2&catid=63&Itemid=393

27. Minfin otsiniuiie borhovi vyplaty Ukrainy v 2017 r. v 240,9 mlrd. hm. Interfax-Ukraina. <http://ua.interfax.com.ua>. Retrieved from <http://ua.interfax.com.ua/news/general/400879.html>

28. Na pohashennia derzhborhu v 2018 rotsi vydiliat 175,7 miliarda zi spetsfondu. <https://www.ukrinform.ua>. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2307431-na-pogasenna-derzborgu-v-2018-roci-vidilat-1757-milarda-zi-specfondu.html>

29. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzhzet Ukrainy na 2017 rik». (n.d.). <http://zakon3.rada.gov.ua>. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

30. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzhzet Ukrainy na 2018 rik». (n.d.). <http://zakon2.rada.gov.ua>. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2246-19_

Received: 12.20.2017 / Review 02.06.2018 / Accepted 03.12.2018

